

Fonteinkerk, 11 juni 2023

Lezingen: Hosea 6:1-6 en Mattheüs 9:-13

Het heeft alles weg van een revolutionaire uitspraak met verstrekkende gevolgen: “Barmhartigheid wil Ik, géén offers!” Maar hoe revolutionair is deze uitspraak eigenlijk?

Een mens is altijd op zoek naar grenzen, en ook naar afgrenzingen. Als kleine jongen zat ik soms na te denken over welke mensen er wèl, en welke er niet in de hemel zouden komen. Dat leek mij volstrekt duidelijk voor mensen die goed en liefdevol hadden geleefd, en die boven hun CV een 8 of een 9 konden schrijven. Die waren welkom! Het leek mij eveneens duidelijk voor de mensen die hun leven hadden vergooid aan leugens en misdaad, aan haat en bedrog, en die niet hoger zouden scoren dan een 2 of een 3. Die kwamen er niet! Maar wáár lag dan het omslagpunt? In die tijd kon je voor een proefwerk op school een 5-min halen; dat was in feite een onvoldoende, maar werd nog net meegerekend als voldoende. En ik dacht: “Als God ook op deze manier rekent en mensen beoordeelt, dan vind ik dat niet eerlijk! Het kan toch niet waar zijn dat iemand met een 5-min wel wordt toegelaten tot de hemel, en iemand met een 4,5 niet!?” Daar zat ik wel mee, als kind, en ik was enorm opgelucht toen ik later leerde geloven dat ALLE mensen bij God komen, de ene wellicht via een omweg, en de ander wat meer rechtstreeks, maar uiteindelijk allemaal!

Later keerde het vraagstuk terug in een andere vorm; toen ging het om de vraag: “Als je mee wilt doen in de kerk, moet je dan gelovig zijn?” Zo hadden wij 15 jaar geleden een stevige discussie in de kerkenraad over de vraag: “Mag een ongelovig iemand kindernevendienst geven bij ons?” Uiteindelijk vonden we met een krappe meerderheid: “Ja, dat moet kunnen!” Daar was ik het van harte mee eens, maar in mijn achterhoofd knaagde vraag: “Maar kun jij je een kindernevendienst voorstellen met alleen maar ongelovige leiding?” Op zeker moment stelde ik mijzelf de vraag: “Kan een ongelovige bij mij kerkenraadslid worden?” En ik vond: “Jazeker, één of twee ongelovige kerkenraadsleden lijkt mij géén probleem, en zelfs heel passend bij de Fonteinkerk.” Tegelijk besepte ik, dat ik het een groot probleem zou vinden als heel mijn kerkenraad uit ongelovigen zou bestaan! Noem mij maar ouderwets, maar dat zou ik werkelijk een probleem vinden. Maar waar ligt dan de grens??

Mattheüs vertelt ons vandaag over mensen die houden van een duidelijke afbakening. Vrome Farizeeën wisten zeker dat de tollenaars buiten het Koninkrijk vielen. Tollenaars, dat waren belastingambtenaren die moesten samenwerken met de Romeinen. En omdat de Romeinen ongelovige heidenen waren, werden de tollenaars als onrein beschouwd; zij hadden zichzelf besmet en vervuild door hun omgang met de Romeinen. En die besmetting ging dóór: wie omging met collaborateurs als de tollenaars, raakte zelf óók onrein. Vandaar die scherpe vraag aan de leerlingen van Jezus: “Waarom eet jullie meester met tollenaars en zondaars?” En dan spreekt Jezus die revolutionaire woorden: “Barmhartigheid wil Ik, geen offers!” Waarmee Hij in elk geval laat horen dat Hij de grenzen van de Farizeeën niet accepteert. De barmhartigheid van God doorbreekt de regels van de samenleving, doorbreekt de grenzen van fatsoen en burgerlijke moraal, doorbreekt de muren die mensen onderling opwerpen. Jezus spreekt de tollenaar Mattheüs aan, en daarmee wordt Jezus niet onrein, maar wordt Mattheüs rein!

Jezus is niet de eerste die deze omwentelende woorden uitsprekt. Tussen 750 en 725 vóór Christus trad in Israël de profeet Hosea op; het gelijknamige boek werd veel later, na vele redactionele bewerkingen, afgerond in de vierde of derde eeuw vóór Christus. Hosea heeft het over het verbond van God met Israël, en over de ontrouw van Israël hierin. Door afgoderij en veel sociaal onrecht heeft Israël God in de steek gelaten. Terwijl ze in de tempel doorgaan met hun gezangen en hun offers, lachen zij om de woorden van God en vergeten zij het lot van de

armen. Daarom zegt Hosea, namens God: “Liefde wil Ik, geen offers; met God vertrouwd zijn is méér waard dan enig offer!”

In een tijd van crisis of onzekerheid moet je weer terug naar de kern: wat was ook alweer de bedoeling, waar ging het ook alweer om, wat was het centrale, aangelegen punt? Hosea en Jezus brengen ons als ware profeten terug naar de diepste bedoeling: barmhartigheid, liefde. Ook voor ons zou dat ingrijpende, revolutionaire gevolgen kunnen hebben.

In de afgelopen week ben ik maar eens begonnen in het nieuwste boek van de Tsjechische priester Tomás Halík: “De namiddag van het christendom”. Halík schetst in zijn boek een somber beeld van een kerk in haar nadagen: de kerken zijn onderling nog altijd verdeeld, hebben door de vele schandalen hun geloofwaardigheid verloren, en lopen in heel Europa hard leeg door de secularisatie. De kerk zal weer terug moeten keren naar haar eigenlijke kern, en dat is: leven vanuit de barmhartigheid van God. Halík gebruikt grensoverschrijdende zinnen als: *“Het geloof krijgt zijn christelijke karakter niet door te geloven dat God bestaat; we worden geen christenen door in het bestaan van God te gaan geloven, maar, zoals de Schrift zegt, doordat we ‘de liefde leren kennen die God voor ons heeft’ en dat we dáárin gaan geloven. De tegenwerping dat we eerst in Gods bestaan moeten geloven vóórdát we in Gods liefde kunnen geloven (mijn tegenwerping! WV), is in strijd met de logica van het evangelie: alleen wie liefheeft, kan begrijpen wat met het woord “God” wordt bedoeld.”*

Ik moet eerlijk bekennen dat ik persoonlijk hier afhaak. Natuurlijk begrijp ik heel goed dat een houding van barmhartigheid en een leven van liefde niet mogen ontbreken in de kring van het geloof. Maar het gaat in het geloof toch óók om overtuiging, om bespreekbare geloofs-artikelen, om een instituut als hoedster van een geheim? Maar stel nu eens dat Halík gelijk heeft, en dat de ware gelovige de persoon is die liefheeft. Dat zou de ultieme doorbreking van alle grenzen betekenen! Dan hoeven we ons als gemeente nooit meer druk te maken over het verspreiden van onze geloofsovertuiging, of het angstvallig tellen van de mensen die nog enige geloofswaarheid omarmen, of het in stand houden van een misschien wel reddeloos verloren instituut. Dan kan het enkel en alleen nog gaan over vragen als: hoe kunnen wij barmhartig en diaconaal in de samenleving aanwezig zijn, hoe komen wij met onze onkerkelijke burens in gesprek over de vragen van het leven (niet van het geloof!), hoe kunnen wij samen met andere geloven en godsdiensten humaniteit en liefde bevorderen? Nogmaals: ik maak dit niet meer mee. Maar als Halík gelijk heeft, komen er ongekend nieuwe perspectieven naar voren voor de rol van kerk en geloof in deze wereld. Onze aloude grenzen tussen gelovigen en ongelovigen, die zijn er dan niet meer!

“Barmhartigheid wil Ik, geen offers!” Afgelopen vrijdag was ik bij een vergadering in Utrecht. De voorzitter opende met een gedeelte uit het apocriefe boek Wijsheid van Jezus Sirach. Het vers dat mij sterk ontroerde, kwam uit hoofdstuk 18: “De barmhartigheid van een mens gaat uit naar zijn naaste, maar de barmhartigheid van de Heer gaat uit naar alles wat leeft...”

De grenzeloze barmhartigheid van een God die oog heeft voor allen, en voor alles wat leeft: zou dat niet de kern kunnen zijn?